

Erdőrezervátum-hálózat Magyarországon

Hol található, mekkora a kiterjedésük, milyen erdőket reprezentálnak?

Dr. Horváth Ferenc¹, dr. Bölöni János¹

Az 1990-es évek elején javasolt 71 erdőrezervátumból 63 maradt a listán, de ezek közül is még 7 kihirdetése előkészítés alatt áll. Az összesen 3706 hektár magterület a faállománnyal borított erdőterületnek 0,198%-a, védőzónával együtt is csak 0,712%. Az Európai Őserdő Adatbázisban 9 területtel vagyunk jelen, de összesen 12 igen régen felhagyott állományunk van és a Kékes-Észak, amelyet őserdőtöredéknek tekintünk. A Kárpát-medencére oly jellemző, zonális tölgyesekből túlzottan kevés kijelölés történt, pedig ezek az ország megmaradt természetszerű erdeinek mintegy 63%-át adják. Az európai természetes erdők dinamikájának ismeretét elsősorban a tölgyesek és erdősztepperdők kutatásával egészítheti ki hazánk erdőrezervátum-hálózata.

Fotó: Kovács Márton

„...három év előkészítő munkája után a KTM-FM tárcaközi Országos Erdőrezervátum Bizottsága véglegesen kijelölte a hazai erdőrezervátum-hálózatot” számol be a 90-es években felgyorsult munkálatokról és azok történetéről Czajlik Péter 1994-ben.

A két minisztérium Tárcaközi Egyeztető Bizottsága 1993. október 28-án elfogadta a hazai erdőrezervátum-hálózat számára kijelölt 71 területi javaslatot. A törvénykezési és rendeletalkotási folyamat azonban lassan haladt. A jogszabályi alapokat a természetvédelmi törvényben és az erdőtörvényben fektették le (1996. évi LIII. és LIV. törvények), de az első erdőrezervátumként nyilvánított rendeletek csak 2000-ben jelentek meg, majd a többi 2007-ben, 2008-ban és 2009-ben.

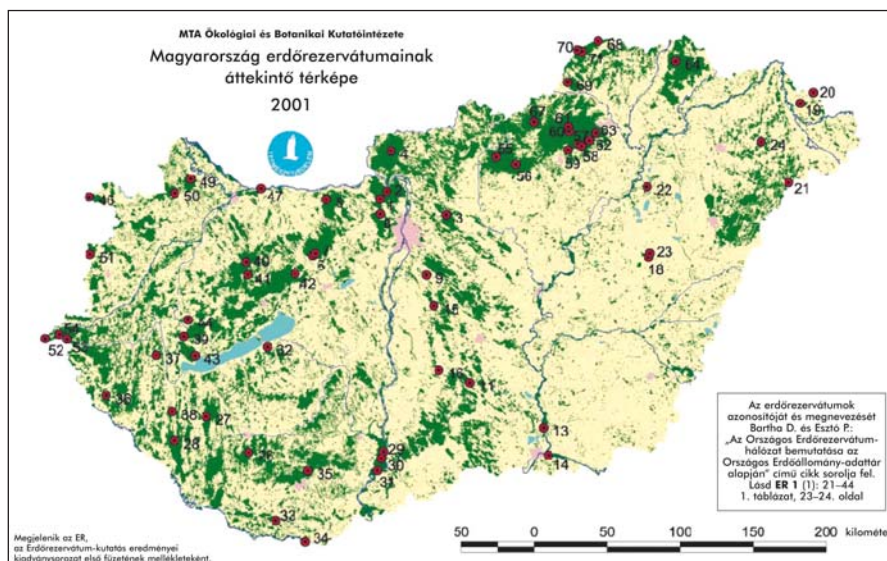
Érdeemes megemlékeznünk ugyanakkor a 30/1991. Országgyűlési hatá-

rozatról, amely fahasználati moratóriumról döntött „a teljes erdőrezervátum-hálózat kijelöléséig” időt engedve az előkészítő munkának.

Időközben a 71 tételes lista rövidült és módosult, ahogyan a további egyeztetések a nemzeti park igazgatóságok szintjére kerültek. Ennek következtében 12 terület – *Drina-patak* (Börzsöny), *Pusztavacsi akác*, *Bócsa-Kaskantyú* (Duna-Tisza köze), *Gúthi-erdő* (Nyírség), *Nyírségi akác*, *Réka-völgy* (Mecsek), *Szentgyörgy-völgy* (Zalai-dombság), *Karos-erdő* (Szigetköz), *Antal-liget* (Őrség), *Guba-hegy* (Kőszegi-hg.), *Ördög-völgy és Király-hegy* (Zempléni-hg.) lekerült a listáról, míg 4 új terület: *Juhdöglő-völgy*, *Kis-Szenás*, *Kőszegi-forrás* és *Szalafő* lépett helyükbe.

A sorszámokat megtartva, de immár csak 63 erdőrezervátum alkotja a hálózatot (1. ábra, 1. táblázat), ahogyan ez megjelent Bartha és Esztó (2001) kimutatásában. Mind ez idáig, a 63-as listából 56 erdőrezervátum kihirdetése megtörtént, míg további 7 terület kihirdetésének természetvédelmi előkészítése még folyamatban van (1. táblázat). A késlekedés egyik oka a védetté nyilvánítás körülményessége, máskor az egyeztetések elakadása, esetenként pedig a természetvédelem szándéka, hogy az erdőrezervátum kihirdetését megelőzően felszámolja az inváziós fertőzéseket.

Természetvédelmi szempontból 'szentély terület'-ként jelöltük azokat az erdőrezervátumokat, ahol különleges természetvédelmi érték – leggyakrabban ritka, jégkori reliktumfajokban va-

1. ábra. Magyarország erdőrezervátumainak áttekintő térképe, 2001 – Forrás: https://www.erdorezervatum.hu/ER_1, térképmelléklet

¹ Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet

ló gazdagság vagy kiemelkedő jelentőségű Natura 2000 élőhely – védelme felülírhatja az erdőrezervátum fő célkitűzéseit.

Az erdőrezervátum-kutatás szempontjai ettől eltérőek. Azokat *Standard* (2002) rendszerezése alapján 1. *célorientált kutatás* – CK; 2. *hosszú távú vizsgálatsorozat* – HTV és 3. *eseménykövetés* – EK típusokba soroltuk 1999-ben (*Horváth-Böloni* 2002) akkori ismereteink alapján. Ideális esetben a projekt alapú, ún. célorientált kutatások háttérben hosszú távú vizsgálatsorozat is fut, amelynek legfontosabb moduljai a faállomány-szerkezet, az újulati és cserjeszint, az aljnövényzet és a talaj/termőhely egységes felmérése és értékelése (https://www.erdorezervatum.hu/HTV_modszertan).

Időközben a hazai erdőrezervátumokban elkezdődtek az egységes alapfelvételek, ugyanakkor az európai érdeklődés – a FOREST & CO projekt következtében – újra az európai őserdők felé fordult.

A projekt fő célkitűzése az ismert európai őserdő-előfordulások átfogó térképének összeállítása és további lehetséges előfordulások előrejelzése volt. Előtte azonban rendet kellett vágni az angolszász 'őserdő' elnevezések és szóhasználat dzsungelében, hogy ki lehessen küszöbölni az eltérő szavakból és értelmezésekből fakadó félreértéseket.

Ezt a munkát *Erik Buchwald* végezte el (*Buchwald* 2005), akinek többféle szempontból értékelt természetességi kategóriáit használva készült el az európai 'őserdők' térképi adatbázisa azok az erdők kerülhettek be, amelyek 'primeval forest' – n10, 'virgin forest' – n9, 'frontier forest' – n8, 'near-virgin forest' – n7, 'old-growth forest' – n6 vagy legalább 'long untouched forest' – n5 minősítést értek el (magyarul nincsenek egyértelmű kifejezéseink ezekre az elnevezésekre).

Rezervátumaink besorolásánál a magterület állapotát vettük figyelembe, esetenként azoknak is a legöregebb állományrészeit. Az 'európai őserdők' szempontjából a Kékes ER, mint őserdő-fragmentum az egyetlen n6 – 'old-growth' minősítésű erdőrezervátum, míg a Bükk-i Őserdő ER és a Burok-völgy ER n5/n6 átmenet, további 10 pedig 'régén felhagyott' (n5) erdőrezervátum.

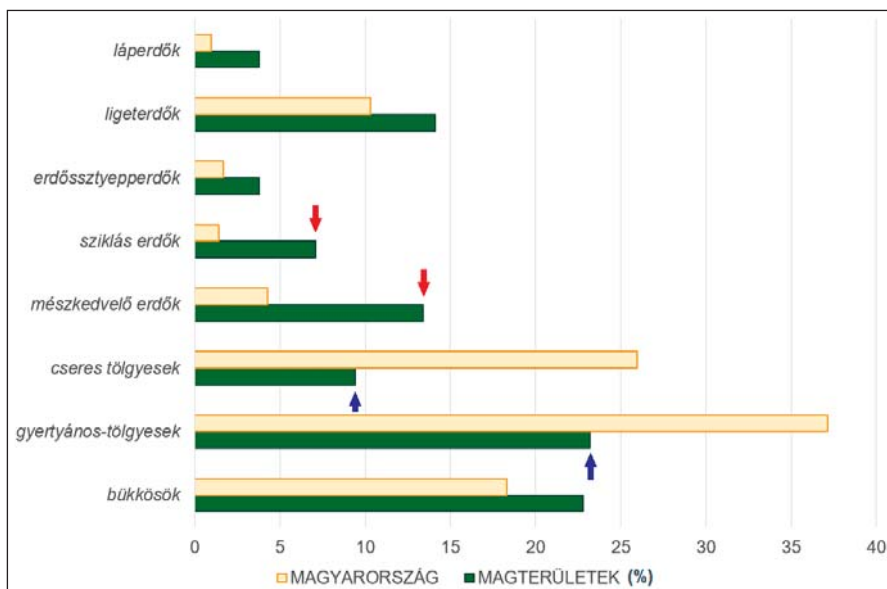
Ezek tehát európai kitekintésben a legtermészetesebb erdőállományaink, amelyek a pannon ökorégió töredékesen megmaradt öreg erdőit reprezentálják. Je-

1. táblázat. Magyarország erdőrezervátumainak aktuális listája. Magyarázatok: MT – magterület, ÖSSZ – összes terület, RENDELET – erdőrezervátummá való kihirdető rendelet, TV – természetvédelmi szempont, ERKUT'99 – kutatás szempontú besorolás 1999-ben, BUCHWALD 2005 – a FAO által elfogadott 'őserdő', illetve erdő-természetesség-típezálás

SSZ	NÉV és TÁJEGYSÉG	MT (ha)	ÖSSZ (ha)	RENDELET	TV	ERKUT'99	BUCHWALD 2005
ER-01	Pilis-öböl (Pilis)	44,9	168,1	kihirdetve	védett	EK	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-02	Prédikálószék (Világvárd-hegység)	27,3	170,3	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-03	Nagy Istványa-hegy (Gödöllő-domborzat)	44,5	155,5	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-04	Pajkány - Részás (Börzsöny)	91,3	396,4	kihirdetve	védett	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-05	Szék-völgy (Gerecse)	49,6	243,4	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-06	Mecses-völgy (Vértes)	46,3	131,8	kihirdetve	védett	megőrzés	n4 felhagyott erdő
ER-07	Luhföld-völgy (Vértes)	25,7	80,8	kihirdetve	védett	HTV	n5 régén felhagyott erdő
ER-08	Kis-Széna (Buda-hegység)	41,1	120,4	kihirdetve	szentély terület	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-09	Ócsai turjános (Kiskunság)	22,4	70,2	kihirdetve	szentély terület	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-11	Nagyapostói-öbölök (Kiskunság)	75,8	249,4	kihirdetve	védett	HTV	szukc szukcessziós erdő
ER-13	Sávir (Tisza-árter)	19,6	37,8	kihirdetve	védett	EK	szukc szukcessziós erdő
ER-14	Maros hullámter (Maros-árter)	21,3	61,0	kihirdetve	védett	EK	p4 részben természetes ültetvény
ER-15	Kurpászán-Tisza-erdő (Kiskunság)	18,9	69,0	folyamatban	szentély terület	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-16	Kékes-erdő (Kiskunság)	29,0	29,0	kihirdetve	szentély terület	EK	n4 felhagyott erdő
ER-18	Farkas-sziget 2. (Tiszántúl)	8,4	41,0	kihirdetve	védett	EK	p2 tájidegen fafa ültetvény
ER-19	Böckényi-erdő (Beregi-Tiszántúl)	60,1	215,8	kihirdetve	védett	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-20	Décsi-erdő (Beregi-sík)	19,7	72,0	kihirdetve	védett	HTV és CK	n4 felhagyott erdő
ER-21	Fényi-erdő (Nyírség)	59,3	269,1	folyamatban	szentély terület	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-22	Tisza-erdő (Tiszántúl)	22,3	62,3	kihirdetve	szentély terület	HTV	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-23	Farkas-sziget 1. (Tiszántúl)	24,3	74,7	kihirdetve	védett	EK	p2 tájidegen fafa ültetvény
ER-24	Baktai-erdő (Nyírség)	28,4	36,6	kihirdetve	védett	EK	n5 régén felhagyott erdő
ER-26	Ropályi-erdő (Zselic)	58,2	231,9	kihirdetve	védett	HTV	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-27	Décsói-erdő (Somogyi-domborzat)	52,3	242,7	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-28	Balka-tó (Zalai-domborzat)	76,1	434,5	kihirdetve	szentély terület	EK	n4 / p4 felhagyott / telepített
ER-29	Buvat, Kazangos-tó (Sárvíz)	84,8	262,6	kihirdetve	védett	megőrzés	p4 részben természetes ültetvény
ER-30	Szil-Veránka, Sársók (Sárvíz)	54,8	194,9	kihirdetve	védett	HTV	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-31	Kádár-sziget (Sárvíz)	50,8	82,3	kihirdetve	védett	HTV	szukc szukcessziós erdő
ER-32	Valkóerős (Külső-Somogy)	31,5	119,9	folyamatban	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-33	Bükki-hegy (Dráva-mellék)	58,4	452,2	kihirdetve	védett	EK	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-34	Matty Dráva-mellék)	32,2	32,6	kihirdetve	védett	megőrzés	szukc szukcessziós erdő
ER-35	Kőszegi-forrás (Mecsek)	31,0	115,0	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-36	Vétegy (Zalai-domborzat)	31,0	183,3	folyamatban	védett	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-37	Beménkert (Zalai-domborzat)	31,8	125,8	folyamatban	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-38	Csöményberek (Zalai-domborzat)	25,1	105,4	folyamatban	részben nem védett	EK	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-39	Tátika (Bakony)	87,5	171,7	kihirdetve	védett	HTV	n5 régén felhagyott erdő
ER-40	Tóth-árok (Bakony)	57,9	438,8	kihirdetve	védett	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-41	Somhagy (Bakony)	103,6	293,2	kihirdetve	védett	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-42	Burok-völgy (Bakony)	128,5	422,3	folyamatban	helyi védettségű	HTV és CK	n5 / n6 régén felhagyott / old-growth
ER-43	Virágos-hegy (Keszthelyi-hegység)	46,6	309,3	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-44	Fehér-sziklák (Bakonyfalva)	39,1	274,1	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-46	Hégyvölgy (Doproni-hegység)	20,7	58,1	kihirdetve	védett	HTV	n4 felhagyott erdő
ER-47	Érde-szigetek (Kisalföld)	64,4	64,4	kihirdetve	védett	HTV	szukc szukcessziós erdő
ER-49	Gombosház (Ménfői-sík)	83,2	287,6	kihirdetve	védett	EK	szukc szukcessziós erdő
ER-50	Bakfaj (Harmad)	74,5	285,6	kihirdetve	védett	megőrzés	szukc szukcessziós erdő
ER-51	Hosszú-völgy (Alpokajai)	37,0	154,0	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-52	Szabó-völgy (Vasai-hegység)	66,0	90,0	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-53	Szabó-völgy (Vasai-hegység)	12,0	109,0	kihirdetve	védett	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-54	Pap-erdő (Vasai-hegység)	20,4	55,0	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-55	Csörgő-völgy (Mátra)	51,2	133,1	kihirdetve	védett	HTV	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-56	Kékes (Mátra)	54,8	142,8	kihirdetve	szentély terület	HTV és CK	n6 - old-growth őserdő töredék
ER-57	Hór-völgy (Bükk)	61,1	439,1	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-58	Kecskén-gálya (Bükk)	87,0	211,6	kihirdetve	védett	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-59	Vár-hegy (Bükk)	94,1	338,9	kihirdetve	védett	HTV	n5 régén felhagyott erdő
ER-60	Őserdő (Bükk)	59,3	375,3	kihirdetve	védett	HTV és CK	n5 / n6 régén felhagyott / old-growth
ER-61	Leány-völgy (Bükk)	56,9	376,9	kihirdetve	szentély terület	megőrzés	n4 felhagyott erdő
ER-62	Pághány - Kecskénvár (Bükk)	57,8	191,5	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-63	Csikó-völgy (Bükk)	144,4	402,8	kihirdetve	védett	HTV és CK	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-64	Nagy-Sertéshegy (Zempléni-hegység)	65,8	411,9	kihirdetve	védett	HTV	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
ER-67	Fataj (Hévesi-domborzat)	65,7	257,1	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-68	Ábó-hegy (Aggteleki-karant)	112,8	229,3	kihirdetve	védett	HTV és CK	n5 régén felhagyott erdő
ER-69	Kékesár - Serényfalu (Borsodi-domborzat)	71,9	328,7	kihirdetve	védett	EK	n4 régén felhagyott erdő
ER-70	Haragpata - Lófej (Aggteleki-karant)	259,9	612,2	kihirdetve	védett	EK	n4 felhagyott erdő
ER-71	Nagy-öböl (Aggteleki-karant)	223,8	486,3	kihirdetve	szentély terület	EK	n4 / n5 felhagyott / régén felhagyott
MINŐSSÉGESEN		3.706 ha	13.288 ha				

Faállománnyal borított erdőterület arányában (KSH 2020)

0,190% 0,712%

2. ábra. Erdőrezervátum magterületek potenciális erdőtársulás csoportjainak aránya az országos arányokhoz képest (Bartha–Esztó 2001) és a MÉTA – Magyarország növényzeti öröksége program eredményei alapján (MÉTA 2009, KSH 2020).

lentős számban vannak ugyanakkor szukcessziós fejlődésű erdőrezervátumaink is, amelyet érdekes módon a Buchwald-féle osztályozás nem vesz figyelembe (1. táblázat).

Az erdőrezervátumok kijelölésekor célul tűzték ki az országra jellemző erdőtípusok kiegyensúlyozott képviselőit. Ezt nem sikerült megvalósítani (2. ábra). A magterületek erdőtípusainak aránya sokkal magasabb a sziklás erdők és mészkedvelő erdők (molyhos tölgyesek) esetében az ország természet szerű erdőinek aktuális arányaihoz képest (piros nyíl).

Ellenben a gyertyános-tölgyesek és cseres-tölgyesek túlságosan alulreprezentáltak (kék nyíl). „Mindez az öregebb állományú bükkösök [...] nagyobb arányú megmaradásának és kijelölésének, valamint az amúgy is véderdőnek számító, gazdasági jelentőség nélküli molyhos tölgyesek és szikladomborzati erdők nagymértékű kijelölésének következménye” (Bartha–Esztó 2001).

Éppen a nagy kiterjedésű, gazdálkodási szempontból fontos, a Kárpát-medencére jellemző, zonális üde és félszáraz tölgyesekből van igen kevés, pedig ez a két típus az ország megmaradt természet szerű, illetve féltermészetes erdeinek mintegy 63%-át adja (MÉTA 2009).

Az ország erdőrezervátum-hálózata elsősorban a tölgyesek és erdőssztyepperdők kutatásával egészítheti ki az európai erdők ismeretét, de az üde lomb-erdők természetes dinamikájának ismerete is egyre fontosabbá válik a fokozódó klímászárazodás körülményei között.

Irodalomjegyzék

1996. évi LIII. törvény A természet védelméről. Magyar Közlöny, 1996/53: 3305–3325.
1996. évi LIV. törvény Az erdőről és az erdő védelméről. Magyar Közlöny, 1996/53: 3325–3347.
- 3581/1991. kormányhatározat a kormány rövid és középtávú környezetvédelmi intézkedési tervéről. C/ Egyéb feladatok, 37. pont: az erdőrezervátum-hálózat létrehozása (felelős FM és KTM).

Bartha D. – Esztó P. (2001): Az erdőrezervátumok bemutatása az Országos Erdőállomány Adattár alapján. ER, Az erdőrezervátum-kutatás eredményei 1(1): 21–44.

Buchwald, E. (2005): A hierarchical terminology for more or less natural forests in relation to sustainable management and biodiversity conservation. Proceedings: Third expert meeting on harmonizing forest-related definitions for use by various stakeholders. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 17–19 January 2005.

Czajlik P. (1994): Megtörtént a magyarországi erdőrezervátum-hálózat végleges kijelölése. Környezet és Fejlődés 5(2): 36–38.

Horváth F. – Bölöni J. (2002): Az erdőrezervátumok kutatásmódszertani besorolása és rövid jellemzése 1999-ben. In: Horváth F. és Borhidi A. (szerk.): A hazai erdőrezervátum-kutatás célja, stratégiája és módszerei, TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest, pp. 276–287.

KSH (2020): STADAT – 5.1.2 A faállománnyal borított erdőterület... 2019-ben. Forrás: <https://www.ksh.hu/>.

MÉTA (2009): MÉTA Program, Magyarország Növényzeti Öröksége – Országos adatok. Forrás: https://www.novenyzetiterkep.hu/META_orzagos_adatok.

Sabatini, F. M. – S. Burrascano – W. S. Keeton – F. Horváth – P. Ódor – T. Kuemmerle (2018): Where are Europe's last primary forests? Diversity and Distributions 24(12): 1890–1892. URL – <https://doi.org/10.1111/ddi.12778>.

Standovář T. (2002): Kutatási stratégia. In: Horváth F. – Borhidi A. (szerk.): A hazai erdőrezervátum-kutatás célja, stratégiája és módszerei, TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest, pp. 88–99. ❁

2021-ben várható az uniós Erdészeti Stratégia

Annak érdekében, hogy kiegyensúlyozott módon éljünk az erdő nyújtotta előnyökkel, biztosítanunk kell a fenntartható erdőgazdálkodást. Az erdők azzal, hogy gazdasági, társadalmi és környezeti célokat szolgálnak, egyszerre több funkciót is betöltenek. Nem csupán élőhelyül szolgálnak az állatok és növények számára, de lényeges szerepet játszanak az éghajlatváltozás hatásainak enyhítésében és más környezetvédelmi szolgáltatások nyújtásában is.

Az erdőtelepítés a magyar kormányzati politika kiemelt céljai között szerepel. Hazánk az elmúlt évtizedekben csaknem megduplázta erdőterületét, ezzel az erdőszűkség mára meghaladja a 21 százalékot. A cél, hogy 2030-ra az ország erdővel és fával borított területe 27 százalékra növekedjen.

Az Unió nem rendelkezik közös erdőszeti politikával, ez elsősorban nemzeti kompetencia. Ettől függetlenül szükség van az erdőgazdálkodást érintő

tő uniós politikák közötti összhang megteremtésére.

A cél egy olyan új, független és önálló uniós Erdészeti Stratégia kidolgozása, amely a fenntartható erdőgazdálkodás holisztikus megközelítésére épül és figyelembe veszi az erdőalapú értéklánc valamennyi gazdasági, társadalmi és környezeti szempontját. Az összehangolt, kiegyensúlyozott és koherens uniós stratégia biztosítja az erdők többfunkciós és többdimenziós szerepének folytonosságát. A stratégia hasznos összefoglalója az EU-n belüli, erdőgazdálkodást érintő feladatoknak, politikáknak, amely alapul szolgál a hazai Nemzeti Erdőstratégia végrehajtásához is.

Az elfogadott következtetések kiemelik az erdőknek az Európai Zöld Megállapodás céljai elérésében – így egyebek mellett a biológiai sokféleség megőrzésében, a klímaváltozás ütemének mérséklésében – betöltött szerepét. Hangsúlyozzák továbbá az erdők multifunkcionális jellegének jelentőségét.

Forrás: **AM Sajtóiroda**